

Türk Kültüründe Hıdrellez Günü

– M.Nihat Malkoç · 05 Mayıs 2024

M. NİHAT MALKOÇ

Çok zengin bir kültürel birikimimiz vardır. Anadolu'nun dört bir köşesi bunun nişaneleriyle doludur. Fakat bunların kıymetini bildiğimiz söylenemez. Hatta ülkemizde bu zenginliğin farkında olmayan, Avrupa'ya gıpta eden, Batı'nın kültürel kaynaklarından beslenmeyi marifet sayan özüne yabancılaşmış sözde aydınların sayısı hiç de az değildir.

Anadolu, dostluğun ve kardeşliğin doyumsuz güzelliklerinin yaşandığı bir toprak parçasıdır. Bu coğrafyada nice güzellikler paylaşılmıştır bugüne dek... Farklılıklarımız gökkuşağının renkleri misali apayrı bir zenginlik ve güzellik katmış kültür atlasımıza. Bazıları, farklılıklarımızı çatışma unsuru haline dönüştürmenin çirkin ve aşağılık mücadelesini vermişse de sağduyu her zaman galip gelmiştir. Dostluk ve kardeşlik daima kazanmıştır. Zira doğruların aydınlığı, yalanların karanlıklarını bastırmaya muktedirdir.

Müspet geleneklerini yaşatmayan milletlerin devamına imkân yoktur. Onlar milleti kaynaştıran çimento kabilindedir. Geleneklerimiz ceddimizin bize mirasıdır. Geleneklerimiz hayat tarzımızı ve dünyaya bakış açımızı yansıtır. Atalarımıza saygı duyuyorsak bunları yaşatmak da boynumuzun borcudur. Fakat olumsuz gelenekleri de cahillik sayıp bir an evvel terk etmeliyiz. Töre cinayetlerini bu grup içerisinde sayabiliriz.

Türk kültürünün en mühim unsurlarından biri de her yıl Mayıs ayının altısında kutlanan Hıdrellez bayramıdır. Bu, mevsimlik bayramlarımızdan biridir. Türkiye'de ve Türk dünyasında benimsenen bir bayramdır. Ruz-ı Hızır (Hızır günü) olarak adlandırılan hıdrellez günü, Hızır ve İlyas Peygamber'in yeryüzünde buluştukları gün olması nedeniyle kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas sözcükleri birleşerek halk ağzında hıdrellez şeklini almıştır.

Hıdrellez iki tabiat bayramından birisidir. Öteki de nevrudur. Hıdrellez; "ederlez, idernez, hıdrellez" biçimleriyle de söylenir. Bilindiği üzere Hızır inancı bizim kültürümüzde apayrı bir yer tutar. Bununla ilgili atasözlerimiz de vardır. Bunlardan en önemlisi "Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez" şeklinde ifade edilendir. Hatta "Hızır gibi yetişmek" diye ifade edilen deyimimiz de bu inancın kültürümüze yansımından başka bir şey değildir.

Halkımız birikimlerini geleceğe taşımıştır. Kültürümüz o birikimler üzerine temellendirilmiştir. Halk inançlarına göre sene, yaz ve kıştan ibarettir; kış altı ay, yaz da altı ay sürer. Yaz mevsimi hıdrellezde başlar ve 7-8 Kasım'da sona erer. Kış mevsimi de bu tarihte başlar, hıdrelleze kadar devam eder.

Hıdrellez gününün de öğleye kadar kış, öğleden sonra yaz olduğunu söylerler. O gün halk büyük bir neşe içerisinde kırlara çıkar. Piknik yapılır. İp atlanır, salıncakta sallanılır. Hatta bazı yörelerde salıncakta sallanmakla günahların döküldüğüne inanacak kadar bu işe kendini kapıranlar görülmektedir. Üç yıl yaşadığım Türkmenistan'da bu inanç yaygındı. Bu yüzden o gün salıncak kavgaları olurdu.

Hıdrellez günü, Gregoryen takvimine göre 6 Mayıs, eskiden kullanılan Rumi takvim olarak da bilinen Julyen takvimine göre 23 Nisan günü olmaktadır. Halk arasında kullanılan takvime göre eskiden yıl ikiye

ayrılmaktadır: 6 Mayıs'tan 8 Kasım'a kadar olan süre Hızır Günleri adıyla yaz mevsimini, 8 Kasım'dan 6 Mayıs'a kadar olan süre ise Kasım Günleri adıyla kış mevsimini oluşturmaktadır. Bu yüzden 6 Mayıs günü kış mevsiminin bitip sıcak yaz günlerinin başladığı anlamına gelir ki, bu da kutlanıp bayram yapılacak bir olaydır. Yani halk 6 Mayıs'ta iki mevsimli dünyalarında büyük bir değişimi ve dönüşümü yaşamaktadır.

Milletimizin geçmişten bugüne taşıdığı değerlerden biridir hıdrellez... Halk tarafından benimsenmiş, 6 Mayıs günü hiçbir özel çağrı yapılmamasına rağmen bu hususi gün geniş katlımlarla kutlanagelmiştir. Bu yönüyle milletimizi kenetleyen, bir araya getiren güçlü bir bağ olmuştur. Hızır'ın mahiyeti kesin olarak bilinmese de onunla ilgili rivayetler çoktur. Hızır inancının yaygın olduğu ülkemizde Hızır'a atfedilen özelliklerin bazıları şunlardır:

“Hızır, zor durumda kalanların yardımına koşarak insanların dileklerini yerine getirir. Kalbi temiz, iyiliksever insanlara daima yardım eder. Uğradığı yerlere bolluk, bereket, zenginlik sunar. Dertlilere derman, hastalara şifa verir. Bitkilerin yeşermesini, hayvanların üremesini, insanların kuvvetlenmesini sağlar. İnsanların şanslarının açılmasına yardım eder. Uğur ve kısmet sembolüdür. Mucize ve keramet sahibidir.”

Hidrellez yazın güzelliklerini coşkuyla kucaklamaktır. Tabiata sığınmaktır bir anlamda... Ağaçlara, ekinlere el açmaktır. Uyanan toprağın suyla buluşarak güzelliklere kanatlanmasıdır. Hidrellez bolluk ve bereketin müjdecisidir. Toprağın cömertliğinin ve güler yüzünün şahlanışıdır. Bu yüzden halkımız hıdrelleze çok büyük değer verir. Bu günle ilgili inançlar çoktur. Bu inançlar çok eski dönemlere dayanır. Fakat bu davranışların önemli bir kısmının mantıklı bir dayanağı yoktur. Fakat halk onları benimsemiş ve bugüne kadar getirip yaşatmıştır. Bu günde yapılması gereken şeyleri şöyle sıralayabiliriz:

Hidrellez gece ibadetle geçirilir. Ertesi gün temiz giyimli olarak dolaşmak gerekir. Bunun için en güzel elbiseler giyilir. Evde genel temizlik yapılır. Çeşitli yiyecekler hazırlanır. Hidrellez günü için, yumurta kaynatılır. Ağzı açık bükme, katmer, börek, irmik helvası vb. gibi yemekler hazırlanır. Hidrellez sabahı erken kalkmak uğurlu kabul edilir. Sabahleyin dua edilmesi, dilek ve temennilerde bulunulması, toplu olarak ailece yemek yenilmesi, Kuran kıraati, sabah namazından önce kabir ziyareti; yapılması gereken adetler olarak görülmektedir. Bu günde kadınlar ellerine ve ayaklara kına yakar. Dilekler bir kâğıda yazılarak akarsuya bırakılır. Mesela İzmir ve çevresinde dilek kâğıtları Hidrellez sabahı denize bırakılmaktadır. Nişanlı çiftler arasında karşılıklı hediyeler gönderilir.

Hidrellez günü evler ilaçlanmaz. Nasip süpürülür inancı ile bazı bölgeler de evler süpürülmez. Kuru baklagiller bir torba içinde bahçede ağaçlara asılır. Hıdır Baba'nın kamçısıyla bunlara dokunması ve bereket getirmesi dileği tutulur. Buna benzer biçimde ev, araba, çocuk ziynet eşyası resimleri de yapılarak bahçede muhtelif yerlere asılır.

Evde kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalan genç kızların başları üzerinde Hidrellez günü yeni, kullanılmamış kilit açılır. Hidrellez günü, açların doyurulmasına, dargınların barıştırılmasına, üzüntülü olanların sevindirilmesine çalışılır. Hidrellezde içki içilmez, kumar oynanmaz. Yoğurt çalınır. Ancak maya kullanılmaz. Yoğurdun tutması halinde eve Hıdır'ın uğradığına inanılır. Hidrellez günü kırlara gidildiğinde hıdrellez azığını çalma âdeti yaygındır. Evin pencere ve kapıları kapatılmaz. Bunlar böylece sıralanır gider... Bunlar gelenektir. Mantıklıdır, değildir tartışmasının yapılması yersizdir. Zira halk bunları

benimsemiştir.

Hidrellez günü yapılması şart olan işlerin yanında, yapılmaması gereken işler de vardır. Halkımız bugün yapılması gereken işler konusunda gösterdiği hassasiyeti, yine o gün yapılmaması gerektiğine inandığı işlerde de gösterir. Bugün içerisinde şunlardan kaçınılır:

Hidrellez günü sabah erkenden kalkmayan kişinin işleri ters gider. Geç kalkmak kusur addedilir.

Hidrellezde salıncakta sallanmayanın o yıl çeşitli rahatsızlıklarla karşılaşabileceğine inanılır. Salıncakta sallanma bir bakıma ateş üzerinden atlama şeklinde o yıl için sağlık ve sıhhat dileği geleneği ile aynıdır. Hastalıkların, dertlerin sallanma sırasında döküleceğine inanılır. Hidrellez günü çamaşır yıkanmaz. Yünlü giyecekler güneşe çıkarılır. Hidrellez günü un elenmez ve ekmek yapılmaz. Yeşil ot, dal veya çimen koparılmaz. Çiçek toplanmaz. Bağ ve bahçelerde çalışılmaz, tarlaya gidilmez. Hidrellez günü akşama kadar un kabına veya hamur tahtasına el sürülmez. Eve kuru çalı-çırpı götürülmez...

Halkın inançlarıyla alay etmek, onları küçümsemek, çağdışı bulmak soysuzluğa işarettir. Türk milleti, geçmişine sahip çıkmasıyla ve değerlerini yaşatmasıyla bugünlere gelmiştir. Yarınlarımızın aydınlık olması için aynı yolda ve çizgide ısrarla yürümeliyiz.

Geleneklerimizi yaşamak ve yaşatmak vazifemizdir. Onları birlik ve beraberlik vesilesi saymalıyız. Hain odaklar bizleri birbirimize düşürmek için bu güzel hasletlerimizi kötüye kullanmaya çalışacaklardır.

Onların çirkin oyunlarına gelmeyeceğiz. Cehaleti yüzünden bu oyunlara gelenlerin elinden tutup onların, söz konusu hadiselere basiret nazarlarıyla bakmalarını sağlamalıyız. İnsanları dışlamak hiçbir zaman çözüm olmamıştır. Bu ülke değerleriyle muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkacaktır. Hidrellez günü kutlu olsun.